

תמוז התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

הקללה – מה כוחה?

לפרשת בלק

בעוד חלק מגדולי ישראל ניסו במשך הדורות, לבאר כוחות אלו, הרי שאלו בעלי הנטייה המחשבתית-פילוסופית, מיעטו במשמעות כוחות אלה ככל שיכלו, אך גם הם לא יכלו לעקרם מהתורה.

בעת העתיקה מוצאים שימוש נרחב בקללות, לעיתים במקומות מפתיעים. ד"ר חגי משגב ממרכז יעקב הרצוג מראה כי בכתובות שנשתמרו מתקופת הבית, המשנה והתלמוד, ניתן לזהות סוגים שונים של בקשות ותפילות מאגיות. המאגיה לטענתו, היא חלק בלתי נפרד מעולם בני האדם בכל התקופות.

ד"ר משגב חקר כתובות בבתי כנסת. למרות שרוב רובן של הכתובות הן ברכות לנדבנים, שאינן יכולות להיחשב כמאגיה, מפני שהתורם מבקש ברכה בזכות המצווה שעשה, ולא בשם הכתובת שכתב.

עם זאת, נמצאו כתובות המכילות בתוכן אלמנטים של מאגיה. בבית הכנסת של עין גדי לדוגמה, מופיעה רשימת עושי רע, ביניהם הנותנים מחלוקת בין אדם לחבירו והמגלה את סוד העיר.

2. הרשימה שנמצאה בבית הכנסת בעין גב:

"דין דעינוה משוטטן בכל ארעא וחמי סתירתא הוא יתן אפנה בגברה ההו ובזרעיה ויעקור יתיה מן תחות שומיה וימרון כל עמה אמן אמן סלה".

(תרגום: מי שענינו משוטטות בכל הארץ ורואה נסתרות הוא יתן פניו באיש ההוא ובזרעו ויעקור אותו מתחת השמים, ויאמרו כל העם אמן אמן סלה).

3. בשמות כ"א י"ז נאמר:

"וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: (טז) וְגַנְבֵי אִישׁ וּמְכָרֵי וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוֹמָת: (יז) וּמְקַלְלֵי אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת:"

בלק מלך מואב, המודאג מעם ישראל הקרב ובא, שולח שליחים לבלעם כדי שיבוא לקלל את ישראל. למרות שעם ישראל אינו מודע כלל לכך, הרי תשועה גדולה עושה האל בהופכו את הקללה לברכה. אך מדוע יש בכלל לחשוש מקללה? האם יש בכלל משהו במאגיה השחורה? בשיעור זה ננסה לעמוד על שאלות אלו.

1. שואל הרב שרלו:

מהו כוחה של קללה? מה יכול המקלל לעשות עד שהתורה ציוותה כי לא יבוא מואבי בקהל ד', כיוון שבלק שכר את בלעם? מדוע מייחסת התורה חשיבות מרובה כל כך לקללה עד שיעקב ירא ממנה? לאו מיוחד מצווה לא לקלל חרש, ומעמד שלם נערך עם כניסת עם ישראל לארץ כשאחד ממרכיביו הוא הר הקללה?

בדרך כלל כשחושבים על קללה, הדבר מקושר באופן טבעי אל המאגיה, בעברית כישוף, דהיינו לפעילות שנועדה להשפיע על המציאות באמצעים על טבעיים.

במונח "כישוף" טמונה קונוטציה שלילית, הן של חוטא ושל כפירה והן של קוסם רע המשתמש בפולחנים אפלים. מנקודת המבט של חלק מהדתות, "כישוף" משמש כמונח שלילי עבור פולחנים פגאניים של קבוצות אתניות יריבות, נחותות לכאורה, המחללות שם אלוהים ועובדות אלילים. הדתות המונותאיסטיות גינו את העוסקים בכישוף, וראו בכישוף מאפיין של מה שהיהדות מכנה עבודה זרה והנצרות פאגאניזם.

הרב שרלו טוען כי מקור המאגיה היא ההכרה שיש דרכים נוספות להשפיע על העולם, מלבד אלו המוכרות לנו במערכת החושים:

בהתייחסותה לקללה, כמו גם אל בעל האוב והידעוני והמנחש והמכשף, מלמדת התורה כי יש דרכים רבות לעצב את פני המציאות, ואין אנו יכולים לקפל את הכל תחת כנפי הרציונליות ומדעי הטבע.

חמור יותר כי "העבירה כפי מציאותה תמיד צריכה ייסור גדול" - ככל שהעבירה מצויה יותר כן עונשו של העובר עליה צריך להיות חמור יותר. עיקרון זה הוא בעקבות הרמב"ם שכתב ארבע סיבות לקביעת עונש חמור או קל על חטא, ואחת מהן היא כנאמר במורה הנבוכים ג, מא: "רוב המצאו, שהדבר שהוא נמצא יותר ראוי שימנע בעונש חזק, אמנם מה שימצא מעט, במעט מן העונש עם מיעוט המצאו מספיק במניעתו".

ב. המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדים של ה' ונמצא שהמקלל אביו ואמו שתיים רעות עשה: 1. חטא כלפי אביו ואמו. 2. "נשא שם ה' אלהיו לפשע וחטא"; ולכן החמירה תורה בעונשו.

10. הרמב"ם בספר המצוות, ל"ת שיז. כותב:

"האזהרה שהוזהרנו שלא לקלל שום אדם מישראל, והוא אמרו "לא תקלל חרש" (ויקרא יט, יד). ושמע ממני ענין אמרו: "חרש מה הוא?". והוא, כאשר הנפש מתעוררת להנקם מן המזיק כפי צורת הנזק הנרשמת בדמיון. וכאשר תענישהו תשך אותה ההתעוררות ותעדר אותה הצורה מן הדמיון. יש שתענישהו בקללה וחירוף בלבד ותשך, בידעה את ערך הנזק שיגיע באותם הדברים ובושתו בהם. ויש שיהיה הדבר גדול יותר ולא תשך אותה התעוררות עד שיאבד כל רכושו ואז תשך, בידעה את ערך הצער שהגיע לו באבדן רכושו. ויש שיהא הדבר חמור יותר..."

יש הלומדים מדברי הרמב"ם כי שהשימוש ב'קללה' הוא כדי להלבין את חברו, ואינה יוצאת מגדר הטבע. במילים אחרות, ה'קללה' היא פועל יוצא של תהליך רציונלי אמוציונלי, ללא התערבות של 'שדים רוחניים' אלא רק 'השדים אנושיים'.

הרבה אנשים מייחסים ל'קללה' כוחות נסתרים של 'כוחות הרשע והאופל' שיכולים לנחות על האדם המקולל ולהזיק לו, למרות שאינו זכאי לכך. וכך מעיד רבינו: "מפני שנוק הקללה אצל ההמון חמור מנזק הנעשה בגוף" (מו"ק, ח"ג פרק מא). לעומתם יש המוצאים בדברי הרמב"ם את ההפך.

11. וכך כותב הרב שרלו:

נראה לי כי הוא מדבר דווקא על עוצמתה של הקללה, הנוקמת מהמזיק כפי צורת הנזק שבדמיון הניזק. יש ביד הקללה להזיק ולגרום את כל נזקים המנויים בדברי הרמב"ם. איני חושב שמדובר בהתעוררות גוררת את הנזק הממשי, אלא בקללה שהיא ממש הנזק הממשי

גם חז"ל, כשבאו לאפיין את מידתו של בלעם הרשע, וללמדנו את שניתן להסיק מדמותו, לא מיקדו את המבט על יכולתו המאגית, כי אם על נקודת המבט הסובייקטיבית. המקלל, לפי שיטתם, הוא המביט בעין

עונשו של מקלל אביו ואמו הוא סקילה. הסיבה לכך שדינו דווקא בסקילה היא שעונשו מפורש גם בויקרא בתוספת משמעותית.

4. ויקרא כ, ט:

"כי איש איש אִשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלְל דָּמִיו בּוֹ."

בשלושת המקרים המפורטים בשמות כ"א העונש הוא זהה – מוות. אך אופן ביצוע ההמתה הוא שונה. המשנה בסנהדרין (פרק י"א מ"א) מלמדת שבמכה אביו ואמו ובגונב איש ומכרו, צורת ההמתה היא בחנק.

5. המשנה בסנהדרין פרק י"א מ"א:

אלו הן הנחנקין המכה אביו ואמו וגונב נפש מישראל...

דין זה נלמד על פי הכלל שכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. לעומת זאת, עונש מקלל אביו ואמו הוא סקילה, וזאת כיון שעונשו מפורש גם בספר ויקרא.

6. ויקרא כ, ט:

כי איש איש אִשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלְל דָּמִיו בּוֹ.

הביטוי "דמיו בו" מלמד שה"מות יומת" כוונתו בסקילה, כמפורש שם בסוף הפרק (ויקרא כ, כז):

וְאִישׁ אֹו אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֲנִי מוֹת יוּמָתוֹ בְּאָבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דָּמֵיהֶם בָּם.

7. לומדים בסנהדרין בקל וחומר (סו, א):

מות יומת - בסקילה. אתה אומר בסקילה, או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה? נאמר כאן: 'דמיו בו', ונאמר להלן: 'דמיהם בס', מה להלן בסקילה - אף כאן בסקילה.

כלומר, רואים החמרה בדין המקלל לסקילה, החמורה שבמיתות ב"ד, אפילו יותר מאשר דין מכה אביו ואמו שדינו חנק!

8. כתב הרמב"ן:

והחמיר במיתת המקלל יותר ממיתת המכה, מפני שחטא הקללה מצוי יותר, שהכסיל כאשר יכעוס והתקצף וקלל במלכו ובאביו ואמו תמיד כל היום, והעבירה כפי מציאותה תמיד צריכה ייסור גדול. או מפני שיש בקללה חטא גדול יותר שהיא בהזכרת ה', והנה צריך להענישו על חטאו באביו ואמו ועל אשר נשא שם ה' אלהיו לפשע וחטא.

הרב כרמיאל כהן משיבת מעלה אדומים מדגיש כי הרמב"ן נותן שתי סיבות להחמרה בדינו של מקלל אביו ואמו.

9. הרב כרמיאל כהן:

א. הקללה מצויה יותר מאשר הכאה. יותר קל לאדם "לפלוט" קללה, מאשר להרים יד ולהכות, "שהכסיל כאשר יכעוס והתקצף וקלל במלכו ובאביו ואמו תמיד כל היום". עובדה זו גורמת לכך שהעונש על קללה יהיה

יהודה ליבס מצטט מקובל חשוב בן זמננו, ר' יעקב משה הלל, ראש ישיבת המקובלים אהבת שלום, שהקדיש לכך ספר שלם, בשם תמים תהיה (ירושלים תש"ס), שבו הזהיר אזהרות דומות. על ספר זה הסכים גם זקן המקובלים הרב יצחק כדורי, והוסיף גם תוכחת משלו למקהלה האנטי-מאגית של הראשונים. הסכמה שאינה עולה בקנה אחד עם המוניטין של הרב כדורי הידוע בציבור הרחב כאיש קבלה מעשית.

אחד מחשובי הפרשנים שהתייחסו לנושא הכישוף ביהדות הוא המהר"ל מפראג בפרושו למשנה באבות (פ"ב משנה ז'):

"מרבח נשים מרבח כשפים".

המהר"ל רואה את הכישוף כקיים בהחלט במציאות אך רואה בו כמייצג דרגה נמוכה של פרקטיקה תיאולוגית המתקשרת אצלו עם הנשים.

הקשר של המהר"ל מפראג לכשפים אינו מסתיים בפרשנותו להופעות הכישוף ביהדות, אלא גם לסיפור של הגולם מפראג, מקרה מובהק של מאגיה המיוחס למהר"ל.

הכישוף בקבלה במקרים רבים מתבסס על כוחה של המילה ועל כוחם של צירופי מילים ואותיות מסוימים לחולל שינוי בעולם הפיזי. מקובלים העוסקים בכישוף בקבלה טוענים לאחוז בפרקטיקות שאינן תיאורטיות כמו שאר ההגות היהודית אלא פרקטית וכזו שמשוגלת להביא לשינוי של ממש בעולם על ידי טכניקות של כישוף.

לעומת המיעוט האוחז בדרך זו, הרי הזרם המרכזי של המחשבה היהודית מבטל ואוסר על הכישוף, אך לא את האפשרות של כישוף. שכן אלמלא האמינה היהדות בקיומו של כישוף לא הייתה יוצאת בחריפות בכדי להתנגד לו.

כוחה של הקללה

הביטוי "חיים ומוות ביד הלשון" הינו עמוק מכפי שאולי נראה ממבט ראשון. מילים הן לא רק 'סתם' מילים.

14. כשהתורה מתארת שאלוקים נפח נשמה באדם, מתרגם אונקלוס:

"ונפח באפוהי... נפש ממללא"

ה' נפח באדם רוח של דיבור, הדבר שמבדיל ומייחד אותו מיתר בעלי החיים. דרך הדיבור אנחנו מבטאים את צלם האלוקים שבנו.

ככל שכוח מסוים יכול לרומם אותנו, כך הוא יכול גם להוריד אותנו. הדיבור יכול לרומם אותנו אל הנעלה והאלוקי, אך מצד שני הוא עלול להשפיל אותנו אל המאוס והמנוול, נמוך יותר מבעלי החיים, שלעולם אינם

רעה על המציאות. תלמידיו של בלעם הרשע הם בעלי העין הרעה.

עמדת חז"ל מלמדת כי אין המציאות אובייקטיבית כלל ועיקר. אמנם, העולם פיזי, אולם ככל שמעמיקים לתולדות הרעיונות והאנשים, הדעות והמציאויות, שאלת הפרשנות הופכת להיות שאלת היסוד.

יהודה ליבס במאמרו מאגיה וקבלה מתרעם כנגד הקישור שעושים רוב האנשים בין מאגיה לקבלה.

12. יהודה ליבס במאמרו "מאגיה וקבלה":

..הצורך בדברי מבוא אלה מתעורר לא עקב ההפתעה שמעוררת הסמכת המאגיה אל הקבלה, אלא בגלל ההפך מזה, מחמת הקלות-הבלתי-נסבלת שבה מתקבלת היום הקרבה שבין מאגיה לבין קבלה ודת. כך לפחות בקרב הציבור הרחב, שאצלו "מקובלים" ו"מיסטיקאים" הוא כינוי למנחשים ולידעונים, לפותחים בקפה ובקלפים, לסוחרי ברכות וכותבי קמעות...

מדגיש יהודה ליבס, שכדי שלמלה 'מאגיה' יהי ערך מבחין ומסביר, אין להחשיב כמאגיה אלא:

כפעילות מניפולטיבית כלפי מעלה; נקיטת פרוצדורות טכניות, הרחוקות מכל אהבה או יראה, כדי להכריח את האל או מלאכיו למלא את רצון המשתמש בן....

ניתן אמנם למצוא במקרא ובמדרש יסודות מאגיים: הנסים שמחולל משה דומים ביותר לכשפי חרטומי מצרים. גם חוני המעגל משתמש לכאורה בפרוצדורה מאגית ידועה, התוויית עיגול ('עוגה') סביבו, אך מדגיש יהודה ליבס כי המניפולציה שחוני הפעיל כלפי מעלה באמצעות אותה עוגה איננה טכנית אלא רגשית. אפילו שמעון בן שטח, איש הממסד החמור הכיר בכך באומרו 'אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי, אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו'. שמעון בן שטח הבין היטב בכשפים ונלחם בהם עד חרמה, כפי הרמוז בסנהדרין ששמונים מכשפות תלה כנראה באשקלון.

יהודה ליבס ממליץ להתעמק ולהתחשב גם בהבחנותיהם התיאורטיות של ראשי המקובלים בעצמם, העומדים על ההבדלים בין מאגיה לבין דת בדרכיהם שלהם.

13. כדוגמת דברי הרב יוסף ג'יקטיליה בשערי אורה :

"ועתה בני, שמע בקולי ותהינה אזניך קשובות לעצתי, בני אם יפתוך אל תאבה" (משלי א'), אם יאמרו לכה אתנו ונמסור בידך שמות והזכרות שתוכל להשתמש בהם, בני אל תלך אתם מנע רגלך מנתיבתם כי אותם השמות והשימושים כולם מיני רשת ומכמורת לצודד בהם הנפשות וללכת לאבדון"

בדומה מזהיר גם האר"י .

ראש עיריית ירושלים, גרשון אגרון בשל פתיחת בריכת ירושלים. הוא נפטר כשבועיים לאחר מכן.

פולסא דנורא נוספת הוטלה על ידי העדה החרדית כנגד איל רגוניס, האדריכל של מיזם גבעת אנדרומדה ביפו, בשל טענתם כי המיזם נבנה על קברות של יהודים. רגוניס קצין לשעבר בסיירת מטכ"ל, נפטר בסמוך בגיל 37 מהתקף לב.

ב-2 באוקטובר 1995 נערך טקס "פולסא דנורא" מול בית ראש הממשלה יצחק רבין בירושלים. רבין נרצח כחודש לאחר מכן.

ב-19 ביולי 2005 נערך טקס "פולסא דנורא", בבית הקברות בראש פינה, נגד ראש הממשלה אריאל שרון, על ידי פעילי ימין קיצוני בשל ההתנתקות. חברי כנסת ורבנים גינו את עריכת הטקס, אריאל שרון נכנס לתרדמת כחצי שנה אחר כך ונפטר מוות טבעי שמונה שנים לאחר מכן.

ב-26 ביוני 2006 נערך טקס "פולסא דנורא" נגד ראש הממשלה אהוד אולמרט בהר הרצל על ידי פעילי ימין קיצוני.

מאז ומעולם צמד המילים "פולסא דנורא" הילך אימים על כל שומעיו ונקשרו סביבו סיפורי אימה אפלים ומסתוריים של ייסורים עד כדי מוות טראגי. הפולסא דנורא נחשפה לכלל והחלה לשמש כלי משחק ביזארי בחיים הציבוריים במדינת ישראל. העיתונות והתקשורת עוסקים בכך רבות ומקדישים לעניין זה משאבים ומאמצים רבים כדי להביאו לידיעת הציבור. האם אנו יודעים באמת מהי "פולסא דנורא" ומה מקורה?

פולסא דנורא הוא צמד מילים בארמית המבטא קללה, החמורה בקללות היהדות, שנועדה לגרום למותו של המקולל תוך שנה מיום הטלתה. פירוש המילים "פולסא דנורא" הינו מקלות אור או שוט האש. זהו עונש המוזכר במסכת חגיגה.

15. רש"י במסכת חגיגה:

ובזוהר (ואתחנן, רסג). נאמר: "וממקדשי תיראו בהאי יראה שריא פולסא דנורא לאלקאה לון לחיבייה..."
ובתרגום חופשי מארמית: "שם שורה יראת ה' וזה הוא הסוד שיש לפחד ממנו, בזו היראה שורה שוט האש להלקות את הרשעים ועל כן יש לירא".

על פי הקבלה המעשית, הקללה פועלת באמצעות השבעת מלאכי חבלה לפי נוסח המופיע בפסוקים מהזוהר, המצווים על ידי עשרה גברים יראי שמים (מניין), יהודים, מזוקנים ונשואים מעל גיל ארבעים, לפגוע אנושות בפלוני המבקש את רעת העם היהודי. הטקס נערך בשעות לילה מאוחרות לאחר שכל המשתתפים בו נמצאים בתענית גמורה, טבלו במקווה טהרה, לבשו שחורים והדליקו נרות. טהרה זו מסמלת את ההכנה

מבזים את עצמם. כשאדם מוציא מפיו קללות, הוא הופך את המילים לעוצמתיות.

הקללה מגדירה את היחס הסובייקטיבי אל המציאות. בלעם שהתבונן בעין רעה על ישראל, ביקש להעניק פרשנות שלילית לתופעות אותן ראה.

ניתן להתבונן, לדוגמה, על הצניעות בה היו אוהלי ישראל בנויים בשתי דרכים:

הראשונה: בעין רעה - הרואה את השלילה באי ארגון המחנה באופן צבאי, ובבזבוז מקום חיוני לצפיפות אוהלים, או בהגדרת הצניעות כחולשה ירודה.

השנייה: בעין טובה בה הכריח הקב"ה את בלעם להתבונן, והיא להכיר את הקדושה והטהרה השורה באוהלי ישראל, שאין פתחיהם מכוונים האחד לשני.

אין הכוונה רק לראיה סובייקטיבית בלבד - יש לראיה השפעות עמוקות על דרכי ההתייחסות והתגובה, על הפעולות הננקטות מול המציאות ועל המוטיבציה הפנימית הנובעת מתיאור מצב מסוים.

דוגמה נוספת מביא הרב שרלו בשם הרב יעקב מדן: ההתייחסות לשאלת המלוכה, תופסת מקום נרחב הן בפרשה והן בהפטרה. בלעם נאלץ לדבר על ארגון האומה הישראלית כמלכות הקמה ומנצחת את אויביה, וחויב להתייחס לעם ישראל בדימוי של ארי הקס מרבצו. ניתן להקיש מכך מה בתחילה ביקש לעשות - הוא ביקש לומר כי אין עם ישראל אלא עבד מתפרץ הבורח מפני אדוניו, ועל כן אין הוא זקוק וזכאי להגדרה עצמית כאומה ממלכתית.

יש הבדל עצום בין התבוננות על עם ישראל במבט של קללת בלעם לבין זו ההופכת קללה לברכה כי אהבנו ד' אלוקינו.

על כן, על אף שהקללה מתחילה בנקודת מבט פנימית יש לה כוח עצום, שכן הגדרת המציאות נעשית על ידה, והיא גוררת בעקבותיה השפעות נרחבות, לא רק במישורי הפעולה המאגיים, כי אם בפועל ממש.

פולסא דנורא

הפולסא דנורא הוא מיתוס אודות קללה המיוחסת למקובלים, שבכוחה להביא מוות על המקולל. המובן המודרני של המושג מתאר טקס הטלת קללה על אדם על ידי מקובלים, ומקורו כנראה בשמועה שהפיצו נטורי קרתא כאשר עיתונו של אליעזר בן יהודה, "הצב"י", עורר בראשית המאה ה-20 את זעמה של הקהילה החרדית בירושלים, ונערך נגד בן יהודה טקס "פולסא דנורא", על מנת להטיל פחד על מתנגדיהם.

בשנת 1959 ערכו הדיינים החרדים פנחס אפשטיין, דוד יונגרייז וישראל יצחק רייזמן טקס פולסא דנורא נגד

17. נסיים במילותיו של הרב שרלו במאמרו :
בשורתה של הציונות הדתית אפוא היא המשך להנהגת
הקב"ה ביחס לבלעם. היא מתבוננת בעין טובה על
המציאות הגאולית בתוכה אנו מתהלכים, ומכוחה של זו
מתעוררת לפעול. אין היא נופלת בתהומות הייאוש
המקלל את דמותנו – בין מעולם דתי ובין מעולם חילוני
– כי אם קוראת למציאות עת תחייה, ומכוחה של הכרה
זו מוצאת עצמה מברכת ומתברכת.

למוות שכן משתתפי הטקס אמורים להיות מוכנים לקבל את מותם - על פי תורת הסוד, אם המקולל לא ייפגע מהקללה, אזי הקללה תפעל את פעולתה על המקלל כחרב פיפיות הפועלת לשני הכיוונים. גדולי המקובלים הבקיאים בתורת האמת, וכן על פי כלל דבריו של הרב הראשי לישראל, נמסרה תגובתם בלשון אחידה: "אין קללה כזו בקבלה או בתורה ומעשים מסוג זה גורמים להכפשת ערכי הדת והמוסר היהודיים". כמו כן, ממחקרים ארוכים שערכתי בנושא, כולל התעמקות בספרות עתיקה גיליתי בסופו של דבר שפולסא דנורא כטקס של קללת מוות לא היה ולא נברא. חשוב לציין כי אין בכך סתירה או ביטול של מושג הקללה, כזאת היוצאת מפיו של האדם ומסוגלת לגרום לנזקים קשים ולהרעת מזל המקולל. אך לבוא ולומר כי חכמת הקבלה, העוסקת כל כולה בהכרת הטבע העליון ובהטבת חיי האדם נוגעת בטקסי כישוף וקללות - זהו אבסורד לשמו. מקובל אמיתי, כזה העוסק באהבת האדם באשר הוא, לא יעז לעלות על דעתו לפגוע באדם אחר ואף לא יעלה על דל שפתיו לקלל ולאחל למותו של בן ישראל.

16. כשנשאל הרב שרלו על עצם עריכת הפולסא דנורא

השיב:

לעצם האיום שיש בפולסא דנורא איני יכול אלא להתייחס בביטול מוחלט...מי שבחר לראות בפולסא דנורא איום על חיי מי שעושים נגדו את המעשה המופלא בזה - שיערב לו. לא ברור לי מה זה קשור ליהדות, לרבנים, להסתה או לכל עניין אחר. מדובר באחד הדברים המגוחכים ביותר. הציבור הדתי שלכאורה עושה פולסא דנורא כלל אינו מכיר בכלי זה וזה בכלל לא חלק מהפרקטיקה הדתית - אף פעם - ואילו פתאום הציבור החילוני מתייחס ברצינות להבלים מעין אלה, ועוד משתמש בהם כדי לנגח את הציבור הדתי. לוקחים דבר מה אזוטרי ושולי שכמה תמהונים מוזרים משתמשים בו, והופכים את זה לאחד מעיקרי האמונה היהודית וכלי נשק ידוע ומוכר כנגד אנשים. עם הרואים בפולסא דנורא כלי נשק אפקטיבי נגד ראש ממשלה צריך קודם כל להתמודד אולי בעזרת פסיכיאטר, ורק לאחר מכן בעזרת שוטרים, לא נעים לי לומר זאת, אולם מדובר בדבר מה כל כך מגוחך וכל כך רחוק מהעולם הדתי שאני חי בו, עד שאני לא מצליח להסתיר את תמהוני על המשקל שאתה בכלל מייחס לעניין, ועל כך שאתה בכלל מצפה שמישהו ייקח את הנושא ברצינות.